

דבר המערכת - לקראת פסח תשס"ח

האם התנועה ליהדות מתקדמת יצאה ממצרים?

בשביל בני ישראל היוותה גלות מצריים מכלול פיזי ורוחני גם יחד. השעבוד הרוחני היה לא פחות קשה מהשעבוד הפיזי. ארבעים שנות נדודים במדבר היו נחוצות כדי להעמיד דור המשוחרר מהמנטליות של תלות באחרים, המכתיבים תנאי קיום לעם. הציונות המדינית של הרצל מדגישה את השחרור משעבוד פיזי. אחד העם נתן בכורה לשעבוד רוחני. עקב הנסיבות ההיסטוריות שאליהן נקלע העם במאה ה-20, הציונות המדינית נאלצה - מן הגורן ומן היקב - לגבש תכנית פעולה. הציונות התרבותית נדחקה לקרן זוית. כעת, הגיעה שעתה. הציונות הרפורמית מהווה דרש על מגמת הציונות התרבותית. היא דוחה התבוללות בתרבות המערבית מחד גיסא ("גויים דוברי עברית") ושעבוד רוחני ליהדות ההלכה מאידך גיסא.

האם התנועה ליהדות מתקדמת היא תנועה ציונית?

אפשר לטעון כי במידה שאנחנו חיים מרצוננו החופשי בישראל כמדינה הלאומית של עם ישראל, מזדהים כיהודים, ומקבלים את הזכויות ונושאים בחובות הנגזרות מהיותנו אזרחי ישראל, אזי נוכל להגדיר את עצמנו כיחידים ציונים. קיימת גם טענה נגדית, הגורסת שיהודי-ישראלי אינו ציוני אלא אם כן הוא משתף את עצמו עם אחרים בניסיון לממש חזון כלשהו הנובע ממחויבות לרעיון הציונות התרבותית. אולם ספק אם ניתן לטעון היום, שאיגוד הקהילות של היהדות המתקדמת בישראל מהווה תנועה ציונית יהודית מתקדמת בישראל. שתי סיבות לכך והן קשורות זו בזו:

1. כדי שתל"ם תהיה תנועה, צריך שתהיה לה תכנית פעולה מוסכמת לשינוי פני החברה הישראלית. יתרה מזאת: אילו הייתה לה תכנית, כעת אין לתל"ם "חיילים" לקידום תכנית כזאת. עמדת תל"ם בעד פלורליזם ודמוקרטיה ביהדות אינה מלמדת על מה ברצונה לעשות על מנת לממש את עמדותיה כתנועה כאשר תהיה לה הזדמנות. בפועל, יש כבר פתיחות ליוזמות של התנועה - ובפרט בתחום החינוך. פתיחות זו של הסביבה אינה מנוצלת דיה כעת.

2. ארגון הקהילות של היהדות המתקדמת אינו ציוני במהותו. הוא משועבד שעבוד חומרי ורוחני ליהדות הרפורמית בתפוצות. מבחינה רוחנית, תל"ם ממתגת את עצמה כ"זרם יהודי דתי המציע זהות יהודית עכשווית" – בבואה של איגודי הקהילות הרפורמיות בחוץ לארץ. מבחינה חומרית, תקציב תל"ם ברובו מתבסס על תרומות מהתפוצות.

בתלות רוחנית וחומרית זו, היהדות המתקדמת דומה ליהדות החלוקה הלא-ציונית בישוב הישן. יהדות החלוקה קיימה חיי גלות בארץ ישראל. אנו סבורים שהוא הדין לגבי התנועה ליהדות מתקדמת בישראל היום. **התנועה טרם יצאה ממצרים.**

תל"ם: תכנית פעולה לתנועה חופשית בארצה

על יסוד מצע ערכי מחודש, על תל"ם להציע תכנית פעולה מקיפה בתחומי החינוך, התרבות והחברה. על תכנית פעולה זו לבטא ניסיון ליישם השקפת עולם ציונית-רפורמית הלכה למעשה.

1. עצמאות כלכלית לקהילות

מהבחינה החומרית והרוחנית גם יחד, תל"ם חייבת לגבש תכנית לשאת את הפעילות הקהילתית של עצמה בתוך שנים ספורות. באיזו זכות מבקשת תל"ם מהיהדות הרפורמית בתפוצות לממן הוצאות שוטפות לכוח אדם ולאחזקה בקהילות? בסך הכל, אנחנו כחברי תל"ם שייכים לאותן שכבות שיכולות בהחלט לממן בעצמן את שירותי הדת הנחוצים לנו ו/או לספק אותם בכוחות הקהילה עצמה.

2. מימון לתשתיות ופעילות ארצית

אנו סבורים שיש להקצות כספים מאוהדינו בתפוצות לבניית תשתיות נחוצות וקידום פעילות ארצית - בתחום החינוך בפרט.

3. חיזוק פעילות בהתנדבות

הדפוס של Professional Jew (רבה או אחרת) פעילה המובילה קהילה סבילה מהווה דפוס שאינו מתאים לתנועה ציונית פעילה. במקום חלק מאנשי המקצוע, העובדים בשכר רצוי לעודד פעילות בהתנדבות כולל החזר הוצאות למתנדבים. אסור שברמה ארצית פעילות בתנועה תהיה בעיקר של אלה העובדים בשכר.

4. עדיפות ראשונה: הכשרת כוח אדם לחינוך.

הכשרת כוח אדם מקצועי חייבת להתרכז בתחום החינוך. עדיף שזה יתבצע ביחד עם מוסדות קיימים בתחום זה הנכונים לשתף פעולה. למהלך זה יהיו שתי השלכות מבורכות. א. השפעתם של מסרי התנועה תגבר – בפרט אצל מחנכי הדור הבא. ב. פרנסתם של אנשי מקצוע תישען במידה רבה על מערכות ציבוריות של המדינה.

במסגרת זו, נחוץ שסטודנטים לרבנות יעשו תעודת הוראה תוך כדי תקופת הכשרתם.

על תל"ם לצאת מהמצרים החומריים ורוחניים אשר מגבילים את אופקיה ומונעים ממנה מימוש כתנועה ציונית.

המערכת: עורך – ד"ר מיכאל לבני (קיבוץ לוטן); אסנת אלנתן (קיבוץ תמוז- בית שמש):
הרב אופק מאיר (לאו בק-חיפה); הרבה סילבנה קנדל (קבוצת שחרות-יקנעם).
חברותא – חזון לישראל, ע.ר. כתובת דואר: קיבוץ לוטן, ד.ג. חבל אילות 88855.
טלפון: 054-9799055; דוא"ל: <ml@lotan.ardom.co.il>

משבר הזהות היהודית במרחב החילוני: השלכותיו על החוסן הלאומי

עם האופי הדמוקרטי של המדינה והחברה. החלק החרדי של הציבור האורתודוקסי, נמצא גם בקונפליקט עמוק עם יכולתה של החברה בישראל לייצב כלכלה יצרנית ומשגשגת עבור כל שכבות החברה, כמתחייב במדינת רווחה מודרנית.

כאשר משבר זה מתנהל במציאות הישראלית המזמנת ללא הפוגה אתגרים קיומיים סבוכים ומורכבים של ביטחון, חברה, כלכלה ודמוגרפיה, תוך כדי סכסוך אלים עם אחר על עצם זכותנו להיות כאן, בל נתפלא אם נמצא את עצמנו ננטשים בדרכים שונות על ידי בוגרי מערכת החינוך הממלכתית כללית שלנו, שתודעת זהותם היהודית רופפת, והיעוד להמשיך לקיים ולשגשג את מדינת היהודים והעם היהודי אינו רלבנטי עבורם.

תהליך העומק המשברי שתואר להלן מייצר לטווח הארוך איום על הביטחון והחוסן הלאומי בנקודות הבאות:

1. אובדן היכולת לעצב ולנהל מדינה יהודית ודמוקרטית, הפועלת מתוך תחושת צדק פנימית.
2. קריסת הבסיס המינימלי ההכרחי של לכידות ותחושת גורל ויעוד משותפים בקרב הציבור היהודי בישראל.
3. ערעור עד נתק של הקשרים והזיקה בין הריכוז היהודי בישראל לבין יהודי התפוצות.
4. אובדן הלגיטימיות בקרב אומות העולם למפעל הציוני ולמדינת ישראל, המבוססים על השילוב ההכרחי של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

הדברים הופיעו באתר של "פנים",
20/3/08 www.panim.org.il

מאיר (מייקה) יפה, מחנך ותיק וחבר קיבוץ רמת יוחנן, הוא מרכז עמותת "פנים להתחדשות יהודית בישראל". מאיר יפה היה שליח לתנועה הרפורמית בלוס אנג'לס (1990-1992) ולמד בהברו יוניון קולג' שם במשך שנות שליחותו.

סוגיית הזהות היהודית בכלל, ובהקשר החילוני בפרט, מהווה נושא מרכזי המלווה את דרכה של התנועה הציונית ומדינת ישראל מתחילתה ועד היום. התנועה הציונית שמה לה למטרה להבטיח את המשך קיומו ושגשוגו של העם היהודי באמצעות מדינה יהודית ודמוקרטית.

בשלבם של עיצוב והקמת המדינה, הובל המהלך על ידי רוב מוצק ורחב שדגל באידיאולוגיה ציונית חילונית. ציבור זה, התווה את הדרך והוציא מקרבו את המנהיגות בכל הרבדים לעם ולמדינה. הציבור הזה, הפנים נרטיב זהותי ואידיאולוגי, המשלב מצד אחד מחויבות לפן הלאומי-תרבותי היהודי, ומן הצד השני, מחויבות להשקפת עולם הומניסטית, ערכים חילוניים, ופתיחות למודרנה. האידיאולוגיה הזו ששירתה את המדינה בתקופתה המעצבת, עברה תהליכי כרסום והתפוררות הנובעים הן מסיבות עומק פנימיות, והן מסיבות מבניות ופוליטיות.

מזה כ-30 שנה, מתחילת שנות ה-70 של המאה ה-20, ניתן לאבחן דפוסים ברורים של משבר זהות ודרך בקרב הציבור היהודי-ישראלי, החי במרחב החילוני, שמערכת החינוך הממלכתית היא המגדירה הסוציולוגית המובהקת שלו, והיא המסגרת הבית-ספרית שמשרתת אותו.

משבר זה הוא בראש וראשונה נחלת המבוגרים ודור ההורים עם מאפיינים קהילתיים ברורים, אך כרוך גם בכשל הרב שנתי של מערכת החינוך הממלכתית כללית. אי-ההצלחה הנמשכת של מערכת החינוך הממלכתית כללית, להתמודד ולתרום לתודעת זהות יהודית המבוססת על ערכים הומניסטיים ודמוקרטים של בוגריה, עשויה להתברר בטווח הארוך כגורם מכריע, חו"ח, לקריסתה של מדינת ישראל.

משבר זה בולט ביתר שאת על רקע התחזקות מרכיבי הזהות היהודית בקרב הציבור הדתי אורתודוקסי לגונוני. ציבור זה, אינו סובל ממשבר זהות יהודית, אך הנרטיב היהודי שהוא מנחיל לבוגריו נמצא בקונפליקט עמוק ומובנה

רק חמישית מהיהודים בארץ מגדירים את עצמם "חילונים"

ישראלים המהווים מדגם מייצג של החברה היהודית בישראל ב-2007. הסקר כולל פילוח בין קבוצות המוצא- מזרחים, אשכנזים וכן "ישראלים" (שהם וגם הוריהם ילידי הארץ).

85% מהישראלים דיווחו על זיקה כלשהי לדת, לעומת 93% מהמזרחים ו-64% מהאשכנזים. עם ההגדרה דתיים הזדהו 56% מהמזרחים, לעומת 17% מהאשכנזים. כמו סקרים קודמים, הסקר החדש מצא גם קשר בין החילוניות לגיל הנשאל (צעירים הם דתיים יותר), לרמת ההשכלה (בעלי תארים אקדמיים הם חילונים יותר) ולעמדות הפוליטיות (חילונים נוטים יותר להזדהות כשמאלנים).

שיעורם של המגדירים עצמם כ"חילונים" עומד על 20% בלבד מהחברה היהודית בישראל, כך עולה מסקר "מדד הדמוקרטיה" של מרכז גוטמן במכון הישראלי לדמוקרטיה. מאז ראשית שנות ה-70, בסקרים שמדדו את הזיקה של יהודים בישראל למסורת, על פי הגדרות סובייקטיביות, נרשמו עליות וירידות בשיעורי המגורים השונים בחברה היהודית, ואולם הנתון החדש מייצג שפל חדש בשיעורם של החילונים.

ב-1974, למשל, עמד שיעור המגדירים עצמם כחילונים על יותר מ-40%. בשנת 2001, היו יותר מ-30%. הסקר החדש, שערך אלי ספיר ממרכז גוטמן, מסתמך על ראיונות עם 1,016

מיכאל לבני

פרשנות: השלכות המונח המטעה - "חילוני"

לדידם – חילוני משמע היה אדם ללא זיק של קדושה בחייו, אדם שאין לו אמונה בדבר מעבר ל"חיי שעה" של עצמו ומשפחתו, אדם בלי מחויבות לחזון כלשהו בקשר למדינה היהודית. קריסת האמונה הציונית ב"חיי עולם" (א.ד. גורדון) על פי הנרטיב ההומניסטי-לאומי מהווה לזו האתגר שבפניו אנו עומדים.

הסקר של אטינגר כלל אינו מזהה את הבקיעים האמיתיים בין מאמינים ציוניים (מכל סוג – גם מהסוג אשר אינו מקובל עלי ועל יפה) וחילוניים (אשר אינם מאמינים כלל). לצורך זה, ההגדרות "מסורתית" ו"דתי" מטעות. הגדרות אלה רק מלמדות על התנהגות פולחנית מסוימת. שמת לב בטלוויזיה – לא מעט חברי משפחות הפשע בישראל חובשים כיפה.

גם בתנועה ליהדות מתקדמת קיימת השאלה – האם אנו מספקי זהות של "זרם דתי" בגוון ליבראלי – או שמא מלכדת אותנו אמונה ציונית, חזון ציוני ותכנית פעולה המבטאים הגשמה של תורת חיים ציונית רפורמית?

לדידי – צודק מייקה יפה ("משבר הזהות היהודית...") וצודק גם כן יאיר אטינגר בכתבה שמעל שורות אלו. אך כיצד מתיישבים הכתבות זו עם זו? יפה מדבר על מחויבות ציונות. אטינגר מצטט סקר אשר בחן את הבנת "הרחוב" היהודי בישראל. הן אטינגר והן יפה משתמשים במילה "חילוני". למרבה הצער, בדור אחרון השתבשה משמעות המילה "חילוני". כעת יש יותר כיסוי מאשר גילוי בשימוש מונח זה.

חסרים שני מונחים אשר בדורות עברו הבהירו היטב במה מדובר. ראשית, חסרה הבהרת המונח "אמונה". שנית, חסר המונח "יהודי חופשי" – חופשי מסמכות ההלכה.

דוק: הייתכן לתאר את א.ד. גורדון, ברל כצנלסון, או דוד בן גוריון כאנשים חילוניים? הלא הם היו מתהפכים בקברותיהם! אמונתם התבססה על דרש מסוים לרעיון ש"נצח ישראל לא ישקר". באל מצווה לא האמינו. הם היו אפיקורסים מאמינים (להבדיל חילוניים).

האתגר הציוני הרפורמי הוא שילוב המורשת של כל הדורות – כולל הגות ומעש של הדורות האחרונים – למען חזון של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. בחינוך לחזון זה עלינו לשריין את הסמלים שלנו, כולל הרעיון האלוהי, על מנת לממש דרש עכשווי על המסרים הנבואיים.